

Kvalitativní metody v pedagogickém výzkumu

Karel Starý

22. března 2021

Program semináře

- Reflexe domácích úkolů
- Biografický výzkum
- Hlubkový rozhovor
- Případová studie

Reflexe d.ú.

- Výzkumné otázky v moodle
- Záznam do záznamového archu
 - Jak jste dělali záznam do archu?
 - Jak vyhovoval záznamový arch?
 - Pro co je vhodnější a pro co je méně vhodný?

Transkripce zvukového záznamu

- Cílem je zaznamenat maximum **významových** okolností mluveného projevu (paraverbální komunikace)
- Ukázka transkriptu – identifikace transkripčních znaků

TRANKRIPCE		poznámka
otázka	?	
oznámení; klesavá kadence	.	
naznačení pokračování výpovědi	,	
zdůraznění slova nebo jeho části	<u>text</u>	
zdůraznění konce výpovědi, výkřik (zvolání, rozkaz)	text!	
pauza	...	
hezitační zvuk (eee, yyy)	#	Alt Gr + X
smích	@	Alt Gr + V
hovor se smíchem	@text@	
nesrozumitelný úsek	(?)	
těžce srozumitelný, předpokládaný úsek	(text)	
přítakání neverbalizované (uhm)	&	Alt Gr + C
náhlé přerušování výpovědi	tex/	
bezprostřední navázání na předchozí výpověď partnera	=	
text mluvený současně, tzv. <i>overlap</i> (překrývání)	[] hranaté závorky pod sebou A: a potom [ona] B: [ne] to nebylo takhle	Alt Gr + F Alt Gr + G
komentář autora transkriptu	<text>	Alt Gr + < Alt Gr + >

Tři hlavní výzkumné postupy

1. Pozorování
- 2. Dotazování**
3. Analýza dokumentů a artefaktů

Strategie QL výzkumu

- Etnografie
- **Biografický výzkum**
- Případová studie
- Zakotvená teorie

Základní metoda

- pozorování
- **rozhovor**
- různé
- různé

Biografický výzkum

- Je vhodný pro zachycení komplexnosti určitého jevu, který je nepřehledný a nepredikovatelný a přitom chceme zachytit jeho vývoj.

Typy biografického výzkumu

- 1. (Neo)pozitivistický** – teoretický koncept je srovnáván se získanými daty (deduktivní)
- 2. Realistický** – život jedince je zkoumán jako součást (odraz) celku (společnosti).
(induktivní)
- 3. Narativní** – životní příběh jako výsledek společné činnosti výzkumníka a účastníka výzkumu.

Biografický výzkum

Realistický a pozitivistický

- kódovací postupy zakotvené teorie
- důraz na to, **CO** je vyprávěno

Narativní

- narativní (žánrová) analýza
- důraz na to, **JAK** je to vyprávěno

https://is.muni.cz/el/phil/podzim2016/PSA_020/um/Kvalitativni_analyza_text_u.pdf

Shromažďování dat v biografickém výzkumu

- Biografický rozhovor
- Autonomní psaní („paměti“); autobiografie

Výzkum životního příběhu

- Life story (životní příběh)
- Life history oral history (svědectví pamětníků)
(Thomas and Znaniecky, *The Polish Peasant in Europe and America* 1927)

I. Goodson (2008). *Investigating the Teacher's Life and Work*.
Rotterdam: SensePublishers.

R. Švaříček. (2006). *Životní historie učitele experta*.

http://capv.cz/images/sborniky/2006/1_%C5%A1va%C5%99%C3%AD%C4%8Dek.pdf

Biografický výzkum v pedagogice

- Nejčastěji zkoumání učitelů, ale také žáků či studentů.
- Příběh školy (např. vzpomínky žáků 9. ročníku ZŠ na to, jak prožívali přechod na 2. stupeň) .

Kritické incidenty

- Zlomové/existenciální okamžiky/situace/scény v životě
- „křižovatky života“, „existenciální“ okamžiky, např. důležitá rozhodnutí, „ztráty a nálezy“

Cvičení (dvojice) 8-10min.

1. Vzájemně si položte ve dvojici otázku: *Proč jste se rozhodl/a pro doktorské studium?*
2. Poznamenejte si, co bylo pro partnera hlavním důvodem.
3. V případě nejasností položte doplňující otázky.

Metodologická reflexe

- Jak jste se cítili při vedení rozhovoru?
- Byl nějaký rozdíl mezi tím, když jste byli v roli tazajícího a odpovídajícího?
- Jak ovlivnilo rozhovor, že oba máte zkušenost s rozhodováním o vstupu do doktorského studia?
- ...

Hlubkový rozhovor (*in-depth interview*)

- Nestandardizované dotazování pomocí kladení **otevřených** otázek (doplňovací ne zjišťovací otázky)
- cílem je pochopit, jak si zkoumaná osoba vysvětluje jevy (fenomény) sociální reality.
- Zaměření na vlastní (vnitřní) zkušenost dotazovaného

Dilemata vedení biografického rozhovoru

(podle I. Goodson 2008)

- Kladení otázek versus ticho
- Struktura versus „vynořování se“
- Preskripce versus svoboda
- Interview versus konverzace
- Výzkum versus terapie
- Pokrytí versus hloubka
- Plynutí versus zaměřenost na téma

Typy rozhovoru

- **Nestrukturovaný** – jedna hlavní startovní otázka a pak reakce na to, co zazní.
- **Polostrukturovaný** – předem připravený soubor témat/otázek s možností doplnění.

Příprava rozhovoru

- Znalost prostředí, osoby
- Schéma základních témat vycházejících z **výzkumné otázky** (např. Co je na školním hodnocení nejnáročnější? X Jak učitelé hodnotí žáky?)
- Vztah výzkumných a tazatelských otázek

Vedení kvalitativního rozhovoru

- Budování důvěry
- Časové rozložení (případné opakování)
- Záznam obsahu rozhovoru

Ukázka individuálního rozhovoru

Ukázka vedení rozhovoru

Co byste do hodnocení zařadila kromě těch známek?

Samozřejmě i snahu, jak se dítě snaží, jak se projevuje ve škole, nejen, co odevzdává. Když je dítě, kterému to nejde, ale vidím, že se snaží, když není lempl, to já oceňuju, tu snahu.

K čemu má to hodnocení sloužit?

Slovní hodnocení?

Veškeré. Ty známky i slovní hodnocení. Používáte někdy písemnou formu slovního hodnocení?

Já píšu pochvaly, ale to píšu jako třídní učitel, za chování.

Odhadněte jaké otázky následovaly? Jakou otázku byste položil/a Vy?

Ukázka vedení rozhovoru

Když píšou nějaký souvislý písemný projev, píšou písemnou práci, dostanou na konci známku nebo jim napíšete i nějaký slovní komentář?

Dostanou známku, komentáře moc nepíšu, píšu, když tam je něco negativního, nepíšu - bylo to krásné, velice pěkné, to píšu do čtenářských deníků. Když je něco hodně špatného, tak jim to napíšu, co je tam hodně špatného, na čem by měli dál pracovat. Když kontroluju sešity, tam rozepisuju, co jim chybí, jak si vedou sešit a zhodnotím jim to.

Vztah výzkumných a tazatelských otázek

Domácí úkol:

1. Vymyslete a napište jednu nebo dvě **tazatelské** otázky vztahující se k Vaší hlavní výzkumné otázce.
2. Položte ji ve dvojici a odpověď zaznamenejte.

Případová studie

Strategie QL výzkumu

- Etnografie
- Biografický výzkum
- **Případová studie**
- Zakotvená teorie

Základní metoda

- pozorování
- rozhovor
- **různé**
- různé

Volba výzkumné strategie případové studie (PS)

- **současný fenomén** vyskytující se v kontextu reálného života
- je vhodným nástrojem pro terénní výzkum, kde je obvykle **mnoho proměnných**
- **malá** nebo žádná **kontrola** nad probíhajícími událostmi
- je vhodným rámcem pro vzájemnou **kombinaci** různých **kvantitativních a kvalitativních** metod (smíšený výzkum)

Charakteristiky případové studie (Yin, 1994)

- *Případ (case)* jako předmět výzkumu v případové studii je integrovaný **system s vymezenými hranicemi**.
- Zkoumání sociálního jevu se děje vždy **v reálném kontextu**, za co možná nejpřirozenějších podmínek výskytu jevu.

Druhy případových studií (Hendl, 2005)

- Osoby
- Sociální skupiny
- Komunity
- Organizace nebo instituce
- Události, role či vztahy

Typy případových studií (Stake, 1995)

- Intrinsitní
- Instrumentální
- Vícečetné (collective, multiple)

- Longitudinální

Typy případových studií (Yin 1995)

- **Deskriptivní případová studie** - podat co nejkomplexnější popis daného jevu.
- **Exploratorní/explorační případová studie.** Má za cíl prozkoumat strukturu případu a vztahy, které zde působí.
- **Explanatorní/explanační případová studie.** Podává vysvětlení případu rozebráním jednotlivých příčinných řetězců za užití předem stanovené teorie.